

УДК 297

Тамім А.М.М.
професор, Ісламський університет (м. Київ)

mufti@islam.ua

Гафури Р.Ф. У.
професор, Ісламський університет (м. Київ)

gafuri@ukr.net

Ткачук Р.М.
доктор філософії, Ісламський університет (м. Київ)

trmname@gmail.com

ПОЗИЦІЯ ІСЛАМСЬКОГО БОГОСЛОВ'Я У ВІДНОШЕННІ ДО РЕЛІГІЄЗНАВСТВА

В статті наводяться основні напрями розвитку сучасного богослов'я та релігієзнавства з позиції ісламського богослов'я. Розглядаються можливе співіснування двох спеціальностей богослов'я і релігієзнавство у світських і вищих духовних навчальних закладах. Запропонована модель навчання за спеціальністю богослов'я, яка передбачає, що базова вища освіта бакалавра буде отримуватись у вищих духовних навчальних закладах, а навчання у магістратурі та отримання наукових ступенів та звань – як у світських вищих навчальних закладах так і у вищих духовних навчальних закладах.

Ключові слова: *богослов'я, вищі духовні навчальні заклади, іслам, релігієзнавство.*

Тамим А.М.М., Гафури Р.Ф. У., Ткачук Р.М. Позиция исламского богословия в отношении к религиоведению. В статье приводятся основные направления развития современного богословия и религиоведения с позиции исламского богословия. Рассматривается возможность сосуществование двух специальностей богословия и религиоведение в светских так и в высших духовных учебных заведениях. Предложенная модель обучения по специальности богословие, которая предусматривает, что базовое высшее образование бакалавра будет получаться в высших духовных учебных заведениях, а обучение в магистратуре и получения научных степеней и званий - как в светских высших учебных заведениях, так и в высших духовных учебных заведениях.

Ключевые слова: *богословие, высшие духовные учебные заведения, ислам, религиоведение.*

Tamim A.M.M., Gafuri R.F.U., Tkachuk R.M. Position of islamic theology towards religious studies The article presents the main directions of the modern theology and religious studies development from the viewpoint of the Islamic theology. The possible coexistence of two specialties - theology and religious studies- in public and religious higher educational establishments is being considered. The following model of teaching theology is being offered: the basic bachelor's education can be obtained at public higher educational establishments, while master's and candidate's degrees and titles - both in public and religious higher educational institutions.

Keywords: theology, higher theological educational institutions, Islam, religious studies.

Починаю з Іменем Єдиного Бога – Творця всіх людей і всіх створінь! Хвала Всевишньому завжди і всюди! Він існує вічно без початку і без кінця. Немає рівного і подібного Йому. Висловлюємо повагу, шану всім Пророкам і Посланцям Божим, а також усім святим. Просимо Бога дарувати нам мудрість та терпіння!

В Україні весь час держава відокремлювала релігію, про що зазначено в Конституції України та низки законів таких, як Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» та «Декларація прав національностей України» де держава гарантувала підтримку щодо сповідання своєї релігії і водночас була осторонь від релігійної освіти. У відповідності до ст. 5 Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» в Україні здійснення державної політики щодо релігії і церкви належить виключно до відання України. Церква (релігійні організації) в Україні відокремлена від держави.

В Конституції України сказано [1], що кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. А тому і на релігійну освіту для формування свого світогляду. Основні зрушення в цьому питанні відбулися з прийняттям Закону України «Про вищу освіту», держава виокремила і визнала спеціальність «Богослов'я» так в розділі 15 ст.2 підпункт 18, Міністерство освіти і науки України признає документи про вищу освіту, наукові ступені та вчені звання видані закладами вищої духовної освіти, які вважаються еквівалентними відповідним документам, що видаються в установленому законодавством порядку. Також запроваджена процедура ліцензування та акредитації освітньої програми за спеціальністю "Богослов'я" закладами вищої духовної освіти.

На даний час державою створено 2 комісії про визнання дипломів вищих духовних навчальних закладів, Комісію з державного визнання документів про вищу духовну освіту та Комісію з державного визнання документів про наукові ступені та вчені звання.

Міністр освіти і науки України Лілія Гриневич зазначила: “Я вважаю, що держава мала борг перед богословською освітою, адже розібравшись у цьому питанні стає очевидним, що духовна освіта, якщо вона відповідає існуючим критеріям, цілком заслужено має визнаватися державою” [2], що є новим рівнем відносин в Україні між духовними навчальними закладами та державою.

В той же час і світські навчальні заклади різної форми власності також отримали можливість отримати ліцензії або бути акредитованими по спеціальності - 041 «Богослов'я» в, яких довгий час проводилося навчання по спеціальності - 031 «Релігієзнавство».

А тому постають питання щодо цих двох спеціальностей «Богослов'я» і «Релігієзнавство» тотожне чи відмінне, чи можуть підміняти одна другою? Чи можливе існування цих двох спеціальностей богослов'я і релігієзнавство у світських навчальних закладах?

Перш за все необхідно розібратися в термінах релігієзнавство та богослов'я, богослов та релігієзнавець.

Релігієзнавство — вивчає закономірності виникнення, розвитку та функціонування релігії, її структури та різні компоненти і феномени, як вони поставали в історії суспільства, взаємозв'язок і взаємодію релігії та інших галузей культури. [3, с. 9].

Основне місце займає розробка універсальних понять та дослідження релігії спрямовано на філософсько-світоглядні питання про суспільство, людину, світ.

Релігієзнавство вивчає процес виникнення, функціонування й розвитку релігії, її будову, прояви в історії суспільства, роль у житті окремої людини, конкретних суспільств, взаємозв'язок і взаємодію з іншими сферами культури.

Релігієзнавство належить до числа складних за структурою багато дисциплінарних галузей знань, основними з яких є філософія, історія, психологія, соціологія тощо. Це особлива галузь людського знання.

Мета релігієзнавства – пізнати і зрозуміти релігію, як форму суспільної свідомості, як соціальний феномен.

Релігієзнавство сформувалося в результаті зусиль і старань представників філософських і світських наукових шкіл.

Релігієзнавство допомагає людині самовизначитись у світоглядних питаннях, формує духовні інтереси, духовну орієнтацію. Знання із релігієзнавства важливі для професійного становлення фахівців, які готуються до наукової діяльності у сферах фундаментальних релігійних досліджень.

Перспективними напрямками в релігієзнавстві є: вивчення релігійних традицій Заходу та Сходу з поглибленим опануванням мов, для розуміння першоджерел; дослідження чинників формування і розвитку нетрадиційних релігійних рухів і культів.

Богослов'я, богослів'я чи теологія (грец. Θεός — Бог та грец. λόγος — слово) це — система витлумачення, обґрунтування і захисту релігійного віровчення та обрядності, а також сукупності релігійних духовних дисциплін. Має такі складники: академічне, апофатичне, катафатичне, догматичне, моральне (практичне), пастирське, соціальне Богослов'я [4, с. 278] або вчення, предметом вивчення, якого є знання про Бога (Творця), Його Атрибути про те, що властиве Йому і все, що з ним пов'язано.

Одним з основних **методів богослов'я** (теології) з найдавніших часів і до нашого часу залишається дослідження і осмислення священних текстів (як Куран, Хадиси), а також коментарів до них, які були зроблені відомими богословами в різні часи.

В світському розумінні **Богослов** (Теолог) - є представник теології, дослідник богослов'я, той хто досліджує богословські тексти.

Богословом, в мусульманському розумінні є людина віруюча вихована в традиціях і дусі Ісламу з дотриманням принципів віровчення і ритуалів в обов'язковому поклонінні Аллахові, твердих переконань, який дотримується Святого писання, говорить вірно, і правильно тлумачить Божі Закони. **Тлумачити** небесні послання і Божий закон може не кожна людина, навіть якщо він мусульманин.

Релігієзнавець в світському вузі це не завжди віруюча людина, ним буває і атеїст, який говорить про різні релігійні напрямки релігій і їхніх взаємозв'язках на основі його накопиченої інформації і знань.

Духовними Ісламськими навчальними закладами розглядається відмінність **богослов'я** від інших дисциплін, як релігієзнавства, філософії в тому, що ця наука

вивчає знання про Бога, Його Атрибути і закони, правдивість того, що послано Богом і не піддається сумніву те, що відображено у Святому Писанні.

Тим більше, що в Ісламі існує термін **Іджаз аль-Куран** (араб. إعجاز القرآن) — ісламський термін, що позначає чудесність і неповторність Корану за змістом і формою. У сурах Курану (Сура 2, Аль-Бакара, аят 23) в самому тексті Курана сказано, що опоненти не зможуть скласти навіть однієї Сури як в Курані.

Цим часто обґрунтовувалася істинність пророчого одкровення як з боку Пророка Мухаммада, так і Його послідовників і теологів до теперішнього часу.

Світська богословська освіта під *теологією* розуміє науку, що ставить собі за мету пізнання Бога у **теїстичному** (пантеїзм, креаціонізм) його розумінні, а також пізнання всього іншого (світу, людини, культури, суспільства, історії) не порівнюючи з Богом.

В журналі «Філософська думка» Ольга Міхельсон зазначає, що «Релігієзнавство у світі продовжує боротися з теологією. Воно змушене постійно себе окремо позиціонувати та протиставляти теології, з одного боку, а з іншого – доводити необхідність такого кшталту методів, світських методів дослідження релігії. В цьому сенсі релігієзнавство перебуває у більш складній ситуації, ніж інші гуманітарні науки. Історії, наприклад, не потрібно нікому пояснювати, що вона має право на існування. Але в цілому, я вважаю, що дослідження релігії мають високий статус, як академічні дослідження загалом».[5, с. 9]

Саме через *світське розуміння теології* як науки про наукове дослідження Бога, раціональне пізнання його і міркування про нього, та ще й передача цього знання іншим, створює умови уникнення протиріч з релігієзнавством, яке спрямоване на інші дослідження (на релігії, а не на знання про Бога) і має джерелом не віру і визнання Атрибутів Бога, а різні філософські світогляди.

Ще до введення предмету **Богослов'я** у світських навчальних закладах деякі вчені релігієзнавці розглядали в структурі релігієзнавства відмінні світоглядні позиції, слідування різним культурним традиціям, навіть громадські оцінки характеру наукової діяльності зумовлюють різноманіття дослідницьких установок релігієзнавців, працюючи в одній і тій же предметній сфері, вони можуть користуватися різними нормами пізнання – **світськими** чи **богословськими**. [6]. Пропонували поділ релігієзнавства на **академічне і богословське**.

Також О. Міхельсон задається питанням про **релігієзнавство** в ісламських країнах, чи існує там світська наука про релігію як така? Чи є така спеціальна наука, щоб говорити про Бога?

Питання засноване на порівняння ісламу з іншими релігіями і її розуміння релігії як не мусульманки.

Іслам приділяє цьому питанню велику увагу, і книга послана Богом - Коран, правильний шлях до нього. В Ісламі між Богом і Його творінням немає ніякого проміжку. Пророки дали роз'яснення Священному Писанню і тлумачили Його для людей, що б люди зрозуміли Його зміст і глибину мудрості.

В багатьох Ісламських країнах існує державна і приватна освіта, світська і релігійна. Наприклад в Єгипті та інших мусульманських країнах вітають, щоб вчитель чи викладач мав би ще і релігійну освіту.

Крім світської освіти в релігійних вузах дається докладне уявлення про історії релігій і порівняння між ними, як окремими предметами в тому числі по різних філософіям.

В Ісламських країнах світської науки про релігію (релігієзнавство) як такої не існує, там є вивчення Ісламу, основ Шаріату, Фікх, особливу увагу віддають вивченню Тафсиру.

В Ісламі Богослов'я не відділяється від науки, тому те, що в світських науках таких, як математика, медицина, астрономія, те, що бачимо в Корані і Хадисах є опора для всіх цих наук, тому дуже важливо, що Богослов'я дає особливе поняття змісту Курану і значимість його правильного тлумачення.

А тому в Ісламі існує таке поняття як **Тафсір** (араб. التفسير) – коментар, тлумачення Курану. Століттями багато ісламських вчених вивчали і тлумачили Коран.

Тлумачення Корану бувають двох видів. Перший вид : відомі Тафсіри, які коментують, пояснюють значення слів, словосполучень, пропозицій, аятів Корану. Другий вид тафсіру: пояснення і тлумачення істин Корану з сильними доказами. Цей вид Тафсіру має дуже важливе значення в релігії.

Відомі такі ісламські вчені богослови тлумачі Курану, як Мукатіла ібн Сулейман, Суф'яна ас-Саврі, Ях'ї ібн Салама, Мухаммеда ат-Табарі, Аль-Байдаві, Аль-Куртубі, Ар-Разі, Ан-Насафі.

Такий вчений, як Ат-Табарі видатний тлумач Курану написав коментар до Курану "Зібрання роз'яснень в тлумаченні Корану" ("Джамі аль-Байа фі тафсир аль-Коран) в обсязі тридцяти томів. Ат-Табарі вперше зібрав численні документи, що лягли в основу мусульманської екзегетики. Цей тафсир назван одним з найкращих і використовується багатьма богословами. [7]

Викладання богослов'я в ісламських вищих духовних навчальних закладах у порівнянні зі світськими вищими навчальними закладами має суттєву відмінність. В світських навчальних закладах знання студенту передаються у вигляді предмету, а рівень знань викладача є його рівень атестації, то в Ісламі знання передаються від викладача (духовного наставника) до студента із уст в уста, які викладач також отримав із уст в уста по ланцюжку (Існад араб. **دانس**) від викладачів-богословів. Весь ланцюжок від кого викладач отримав свої знання і з якого предмету зазначені у відповідному документі. Таких богословів в ланцюжку може бути велика кількість і зазначенням прізвищ і предметів які передані і умови в яких була здійснена передача знань. Це робиться для запобігання від не правильного трактування Курану або Хадисів.

А також в Ісламі на відміну від світської освіти заборонено самому вивчати релігійні предмети (самонавчання). Навчання має бути обов'язково з викладачем (духовним наставником). Це щоб уникнути помилок і виникнення крайнощів.

Ще однією особливістю в Ісламі є те що Куран був посланий на арабській мові, мовою оригіналу і переписувався і передавався віками тільки на арабській мові. Чи кожен зможе, чи багато фахівців в цьому залі, які можуть читати Куран в оригіналі і правильно його трактувати? А багато «сучасних вчених - богословів» які намагаються його перекладати на інші мови і трактувати, при цьому допускають помилки, що призводить до не правильного тлумачення, викривлення змісту і не правильного розуміння.

Тому і складають про Іслам домисли, спотворення, Йому приписують того що зовсім немає. А Священне Писання це основа релігії.

І це призводить до подальшої неправильної спотвореної богословської Ісламської освіти.

Спотворена, викривлена, не правильна Ісламська освіта створює умови для утворення різних екстремістських течій і сект (як ваххабізм і т.д.), що в подальшому стає великою глобальною проблемою для суспільства, загрозою життю людей і мирному співіснуванню. Це причина знищення цілих держав і загроза людству.

Отже не кожен може стати духовним наставником (викладачем богослов'я) і перевіряти істинність наших знань.

Релігієзнавець чи філософ це ще не Богослов.

Потрібен перехідний період і певні умови для того, щоб світські професори та доценти стали богословами. Як приклад, комуніст-атеїст, який викладав політологію або марксистсько-ленінську філософію став викладати філософію, потім став релігієзнавцем, він не може бути богословом, так як він не вихований в дусі релігії і сприйнятті віри в Бога. Чи кандидат наук в металургії, без релігійної освіти став доктором наук Богослов'я.

Пророк Мухаммад сказав (мир йому): «Отримання знань є обов'язком кожного мусульманина і кожної мусульманки» [8].

Згідно сучасних стандартів освіти, дозволено отримувати базову вищу освіту будь-яку і далі продовжувати навчання по іншій спеціальності.

Але по деяким спеціальностям для отримання подальшої освіти необхідно отримати базову освіту з того ж самого напрямку, це стосується біологів, генетиків, медиків тощо. Ми також розглядаємо внесення спеціальності Богослов'я в цей список, де для продовження навчання по богослов'ю основною базовою освітою повинно бути тільки Богослов'я.

Враховуючи, що спеціальність богослов'я нова і не зрозуміле працевлаштування випускників, крім як в релігійних організаціях, молодь боїться поступати вчитися на Богословів.

Міністр освіти і науки України віднесла спеціальність богослов'я до не популярних спеціальностей так, як в 2017 році на цю спеціальність на бакалавра було подано 185 заяв абітурієнтів, у порівнянні на бакалавра філолога в Україні було подано 85 526 заяв [9].

Тому тісна співпраця світських вищих навчальних закладів з вищими духовними навчальними закладами є просто необхідна. Мають бути узгоджені навчальні плани, дисципліни, щоб підготовка бакалаврів по богослов'ю йшла паралельно, по однаковим програмам, як в світських так і в духовних вищих навчальних закладах.

Висновки:

1. Для розвитку сучасного богослов'я і релігієзнавства необхідна тісна співпраця світських вищих навчальних закладів з вищими духовними навчальними закладами в Богословській освіті.
2. Ми розглянули релігієзнавство, світське богослов'я і богослов'я в вищих духовних навчальних закладах і побачили відмінність в предметі дослідження цих дисциплін, але в той же час вони мають можливість доповнювати одна одну.

3. Ми можемо запропонувати наступну модель освіти по спеціальності богослов'я, де базову вищу освіту бакалавра мають отримувати у вищих духовних навчальних закладах, а навчання в магістратурі, отримання наукових ступенів і наукових звань потрібно відвести, як світським вищим навчальним закладам, так і вищим духовним навчальним закладам.
4. В спеціальність богослов'я ввести вузькі спеціалізації для більш глибокого вивчення даної науки, як наприклад, наука Єдинобожжя, Коранічні науки, хадисознавство, Ісламський призив, Ісламознавство.
5. Створити модель для формування в духовних вищих навчальних закладах спеціалізованих вчених рад по присвоєнню наукових ступенів.

Література:

1. Конституція України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141
2. Сайт міністерства освіти і науки України <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/12/13/foto-do-novini-z-duxovenstvom/>
3. Релігієзнавство: Навчальний посібник. 2-ге вид. / За ред. Мозгово-го Л. І., Бучми О. В. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 264 с.
4. *Лешан В.Ю.* Основи релігієзнавства: Підручник.- Чернівці: Рута, 2005. – 304 с.
5. Журнал Філософська думка, 2013, № 3, ISSN 0235-7941
6. Українське релігієзнавство. №74-75. Релігієзнавство в різноманітті його проблем і актуальності вирішення. / За ред. проф. А.Колодного. – К.: УАР, 2015. – 272 с.
7. *Годованець Н. І.* (2013). Погляди муфассира Ібн Касира та їх відображення в його Тафсірі. Гуманітарні студії (20). с. 36-43.
8. Культура и нравственность в Исламе. 2-е изд. / А.М.М. Тамим. – К.: «Аль –Иршад», 2000. - 40 с.
9. Сайт міністерства освіти і науки України <http://mon.gov.ua/usi-novivni/interview/2017/09/04/liliya-grinevich-na-miszczya-derzhzhamovlennya-u-vishi-vstupili-85-ditej-iz-mist-ta-15-iz-sil/> (http://glavcom.ua/pub/pdf/49/4935/moz_2017.pdf)

УДК 7.011.3+7.067.6

Муха О.Я.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

РЕЛІГІЙНІ МОТИВИ У РЕКЛАМІ: МЕЖА КІТЧУ У САКРОБІЗНЕСІ

«Кітч просякнутий кров'ю і сахарином»

Герман Брох «Нотатки щодо проблеми кітччу»

*У статті визначено і доповнено поняття сакробізнесу, обґрунтовано його кітчевий характер на підставі аналізу практики використання релігійної тематики у рекламних кампаніях товарів і послуг, відокремлених від релігійних цілей. Запропоновано ознаки кітчевості за А. Модем й окреслено основні алгоритми конструювання рекламних кампаній із використанням релігійної тематики. Виділено два алгоритми розробки таких рекламних кампаній, пов'язані із протилежними векторами переходу *sacrit* у*